

Akademik Kristo FRASHËRI, Tiranë

VENDI I SKËNDERBEUT NË HISTORINË SHQIPTARE DHE EVROPIANE*

Skënderbeu hyri në skenën e historisë shqiptare dhe evropiane në kohën kur Shqipëria dhe Evropa patën nevojë për të dhe kur Skënderbeu me kontributin që dha i justifikoi shpresat e tyre.

Shqipëria kishte gjysmë shekulli që ishte pushtuar nga ushtritë osmane. Ajo ishte pushtuar një çerek shekulli pasi ishte çliruar nga zgjedhat e njëpasnjëshme, bizantine, anzhvine, serbe dhe ishte duke marshuar me vrap drejt shkrirjes së zotërimeve të shumta feudale vendëse në një shtet të vetëm shqiptar. Krijimi i shtetit të vetëm shqiptar do të shënonte për shqiptarët hapin më të madh në histori që kanë korrur popujt e qytetëruar të Evropës gjatë mesjetës. Pushtimi osman e ndërpreu me dhunë këtë proces, por nuk e asgjësoi. Priorja për ta vazhduar këtë proces veproi nën dhe, si ato ligjet e padukshme nga syri i njeriut. Këtë e dëshmojnë përpjekjet e shpeshta që kishin ndërmarrë shqiptarët për tu çliruar nga zgjedha e huaj. Por siç dihet këto përpjekje, të cilat morën flake në vitet 30 të shekullit XV, kishin dështuar. Përpjekjet kishin dështuar jo se shqiptarët nguronin të rrëmbenin armët, por sepse krerët e tyre ishin të përçarë. Kur luftonte një krahinë me kapedanin e saj kundër zgjedhëse së huaj, kapedanët e tjerë rrinin si spektatorë, nga ndonjë here, fërkonin me kënaqësi duart kur shihnin se fqinji tyre mposhtej. Shqipëria kishte nevojë për një dorë të fortë, për një kapedan politikisht të aftë dhe ushtarakisht të talentuar, që ti bashkonte rrëketë e rezistencës në një lumë të fuqishëm dhe ti dilte zot historisë. Për disa kohë u duk se kjo dorë e fortë do të ishte Gjergj Arianiti, emri i të cilit, në sajë të fitoreve që korri

* Kumtesë e mbajtur në Simpoziumin Shkencor “Gjergj Kastrioti Skenderbeu dhe epoka e tij”, Prishtinë 21 nëntor 2005.

kundër ushtrive osmane, arriti edhe në kancelaritë evropiane. Por, nga pikëpamja politike për të cilën kishte nevojë Shqipëria, ai nuk pati sukses. Sukses pati përkundrazi një tjetër Gjergj – Gjergj Kastrioti Skënderbeu. Ai hyri pra në skenën e historisë kur shqiptarët kishin më tepër se kurdoherë nevojë për një “kryekapedan”, siç e quan Skënderbeun Fan Noli. Ai hyri pra në skenë kur e thirri historia.

Skënderbeu hyri në skenën e Evropës kur edhe ajo ishte, posi Shqipëria, e përçarë. Edhe pse shtetet evropiane ishin të ndërgjegjshme për rrezikun osman, ato rrinin spektatore kur shtetet ballkanike ishin pleksur për jetë e për vdekje me armatat osmane, ose sepse ishin ende larg rrezikut, si Spanja dhe Franca ose nga frika, siç ndodhte me shtetet italiane dhe gjermanike, se po të angazhoheshin në luftë kundër armatave osmane, do të sulmoheshin prapa krahëve nga fqinjët e tyre. Ato harronin se pas Ballkanit radha do tu vinte atyre. Rolin e kryekapedanit u përpoq ta luante Papati, por zëri i tij vinte në vesh të shurdhër. Përballë këtij rreziku Evropa vazhdoi të rrinte e përgjumur edhe kur armatat osmane shkelën në tokën e Hungarisë, pas së cilës radhën do ta kishte Evropa Qendrore. Hungaria mbeti vetëm përballë furisë osmane. Në ato çaste kritike për Evropën edhe thirrjet e Papës për të mos i kursyer të paktën mjetet financiare, ishin si thirrjet në shkretëtirë.

Me rezistencën heroike të Hungarisë dhe me ofensivën që ndërmori, më 1442, kryekapedani i saj Janosh Huniadi kundër ushtrive osmane, Evropa Qendrore u duk sikur e gjeti mburojën për të cilën kishte nevojë. Hungaria u bë gardhi ku ushtritë osmane nuk depërtuan dot më tej drejt zemrës së Kontinentit. Por Janosh Huniadi u bë një kryekapedan vetëm në krahun e Evropës Qendrore. Gadishulli Italik, i cili kërcënohej seriozisht nga armatat osmane, mbeti i zbuluar. Rruga e kalimit të ushtrive osmane për në Gadishullin Italik kalonte përmes territorit shqiptar. Fitoret e para të Huniadit i detyruan sulltanët osmanë ta pezullonin përkohësisht pushtimin e Romës. Por pas disfatës që hungarezët pësuan në Serbi u duk sikur vëmendja e sulltanit turk u drejtua nga Italia. Ardhja në Shqipëri e ushtrive osmane me Sulltan Muratin në krye dy herë me radhë, më 1449 kundër Sfetigradit dhe më 1450 kundër Krujës dhe këmbëngulja disa mujore e tyre për ta shtënë në dorë me çdo kusht kalanë e Krujës u interpretua drejt nga rrethet politike evropiane, se me nënshtrimin e Shqipërisë ata hapnin rrugën drejt Italisë. Vonesa e rënies së Sfetigradit dhe rezistenca heroike e Krujës, e detyruan Sulltan Muratin II të tërhiqej i mundur duke e çliruar përkohësisht Italinë nga ankthi. Ndërgjegjen se po të binte Kruja radha do t i vinte Italisë e kishte edhe vetë Skënderbeu. Në letrën që ai i drejtonte, nga Kruja, disa vite më vonë princit të Tarentit të Puljes të Italisë, Johan Antonio Ursinit, i shkruante:

“Nëse unë do të isha mundur nga turqit, sigurisht Italia do ta kishte ndjerë dhe si pasojë, ai zotërim që ju tani thoni se është i juaji, do të ishte i turqve.”

Ndërkohë, fitoret që korren shqiptarët, pasi Skënderbeu shpalosi flamurin e kryengritjes çlirimtare më 1443, i dhanë mundësi Shqipërisë të rifillonte procesin historik që kishte ndërprerë invazioni osman, në çerekun e fundit të shekullit të mëparshëm, - krijimin e shtetit të bashkuar shqiptar. Rezistenca heroike e Krujës e futi në rrugë të mbarë këtë proces. Më 1451 Skënderbeu nuk ishte më sundimtar i një krahine, përkrah sundimtarëve të gjerë, *por zot i Shqipërisë (dominues Albaniae)*.

Pas çlirimit të vendit nga zgjedha osmane, me të cilin shqiptarët, ndonëse jo të gjithë, fituan lirinë e humbur – krijimi i shtetit të bashkuar me karakter kombëtar ishte vepra e dytë e madhe e Skënderbeut. Pasojat historike të këtij procesi janë jashtëzakonisht të rëndësishme. Ai shtet edhe pse i cunguar nga pikëpamja territoriale, por i mbuluar me lavdinë e fitoreve, i vuri themelet e mbijetesës kombit shqiptar. Ky është me pak fjalë vendi që zë Skënderbeu në historinë shqiptare.

Pushtimi i Kostandinopojës, kryeqytetit mijëvjeçar të Perandorisë Bizantine më 29 maj 1453 nga Sulltan Mehmeti II dhe bindja që ai formoi se Hungaria ishte një gardh që nuk mund të çahet, e nxitën Sulltan Fetihun të synonte më me ngulm pushtimin e Gadishullit Italik. Nuk ka si shpjegohen ndryshe fushatat gati të përvitshme, me dëme të mëdha dhe gjithnjë me humbje, që Sulltan Fatihu ndërmori kundër Shqipërisë. Këtë e thotë shkoqur mbreti i Hungarisë Mathias Korvini me një letër të mëvonshme që ai i drejtonte Papës, më 1464. Ai shkruante ndër të tjera: “Unë e di se shenjtëria juaj është e informuar se çfarë ka bërë sulltani gjatë viteve të kaluara në Shqipëri. Askush nuk e vë në dyshim se ai dëshiron vetëm malet epirote (shqiptare – K. F.), por përmes tyre, ai kërkon t’i përgatisë vetes një udhë kalimi për të shtypur gjithë Evropën”.

Në prill 1456, kur u përhapë lajmi se një ushtri e madhe turke po marshonte kundër Shqipërisë, ambasadori i Milanit në Romë i shkruante sovranit të vet, duke sforcua “Sulltani, si një luan, po uturin, nuk mendon gjë tjetër, veçse si të gllabërojë Romën. Për këtë qëllim ka dërguar 20 mijë kalorës në Shqipëri kundër Skënderbeut”. Është i njohur vlerësimi që dha kalorësi anglez, John Newport, i cili kishte marrë pjesë si vullnetar në ushtrinë e Skënderbeut në betejën e Ujëbardhës, në shtator 1457. Kur disa muaj më vonë u kthye në atdhe, gjatë qëndrimit në Romë ai deklaroi: “Po të bjerë kështjella shqiptare, pushtimi i Evropës nga turqit është i sigurt, mbasi nuk ka fuqi tjetër që ta bëjë këtë rezistencë”.

Sa kohë që Kruja ndodhej në duart e shqiptarëve dhe të Skënderbeut Sulltan Fatihu e kishte të vështirë të kalonte nga brigjet e Shqipërisë në brigjet italiane, sepse Skënderbeu do ta godiste prapa

shpine. Për këtë arsye, sa herë që vinin ushtritë osmane në Shqipëri, në Itali përhapej paniku nga frika se ndoshta kështjella e rezistencës shqiptare mposhtej. Në të njëjtën kohë, sa herë dështonin fushatat që ndërmernte sultani kundër Shqipërisë, atëherë merrte frymë lirisht Italia. Në qershor 1467, kur Fatihu erdhi përsëri në krye të mbarë ushtrive perandorake dhe rrethoi për të tretën herë Krujën, paniku pushtoi jo vetëm brigjet italiane të Mbretërisë së Napolit, por edhe rivalen e saj, Republikën e Venedikut. Panikun e ndeshim të regjistruar në disa akte të senatit të Venedikut.

Shkurt, sa kohë shqiptarët patën në krye Skënderbeun, madje edhe disa vite pas vdekjes së tij, Fetihu nuk guxoi të ndërmernte asnjë fushatë zbarkimi në brigjet e Italisë. Madje, vetëm pasi pushtoi Krujën më 1478 dhe Shkodrën më 1479, Sulltan Fatihu ndërmori zbarkimin në brigjet e Italisë. Kjo do të thotë se rezistenca shqiptare nën udhëheqjen e Skënderbeut i kushtoi sultan “ngadhënjimtarit” një vonesë prej të paktën një çerek shekulli. Më 1480, kur ushtritë osmane zbarkuan për të parën herë në brigjet e Puljes, Italia pati kështu kohë të kapërcente grindjet e brendshme dhe të ishte në gjendje t’i dilte para ekspeditës osmane. Siç dihet, ekspedita osmane në brigjet e Italisë zgjati vetëm 6 muaj. Madje, ajo ishte jo vetëm ekspedita e parë por edhe orvatja e fundit e Perandorisë Osmane kundër Perëndimit.

Në historiografi zakonisht vlerësohet kontributi që dha Skënderbeu me ndihmën ushtarake që i dha mbretit të Napolit, Ferdinandit Aragonez për të shtypur kundërshtarët e tij, të cilët predikonin marrëdhënie miqësore me Perandorinë Osmane. Ky ishte padyshim një kontribut i rëndësishëm i shqiptarëve sepse ndihmoi që në fronin e Napolit të qëndronte dinastia Aragoneze, e cila i kundërvijej Perandorisë Osmane. Ekspedita italiane e Skënderbeut çmohet sepse është një operacion konkret, por nga ana e kontributit historik, vonesa që Skënderbeu dhe shqiptarët i shkaktuan Perandorisë Osmane me rezistencën e tyre është më e madhe se ajo që i dhanë Ferdinandit të Napolit. Vlen ta mbyllim me gjykimin që ndeshim në një akt të vitit 1467 të senatit të Republikës së Lagunave ku thuhet: “Nëse pushtohet bregdeti shqiptar, Ruana o Zot!, armikut nuk i mbetet gjë tjetër veçse të hidhet kur të dojë në Itali”.

Me këtë kontribut vendi që zë Skënderbeu në historinë evropiane mund të vlerësohet me fjalët e kalorësit anglez John Newport, se nën udhëheqjen e tij Shqipëria u bë kështjella që mbrojti Evropën në kuptimin e qytetërimit evropian.